

Vývoj Hlinkovej gardy v Trnave na pozadí formovania vzťahu k HSL'S v období do 6. októbra 1938

PETER SOKOLOVIČ

DEVELOPMENT OF HLINKA'S GUARD IN TRNAVA IN THE BACKGROUND OF FORMING
RELATIONS WITH HSL'S UNTILL 6. 10. 1938 by Peter Sokolovič

*

DIE ENTFALTUNG DER HLINKA-GARDE IN TYRNAU VOR DEM HINTERGRUND DER
FORMIERUNG DES VERHÄLTNISSSES ZUR HLINKAS SLOWAKICHEN VOLKSPARTEI
(HSL'S) BIS ZUM 6. OKTOBER 1938 von Peter Sokolovič

Napriek plánovaným celoštátnym oslavám 20. výročia vzniku Československej republiky, ktoré mali za cieľ vyzdvihnúť jednotu štátu a národa československého, sa proces rozkladu centralistického pražského režimu začiatkom roka 1938 zjavne blížil k vyvrcholeniu. Z radov Hlinkovej slovenskej ľudovej strany (HSL'S) silneli hlasy za vytvorenie takého spôsobu spolužitia Čechov a Slovákov, ktorý by Slovákom zabezpečoval väčšie práva a nezávislosť od rozhodnutí pražských kruhov. V ľudovej strane v tomto období získavali čoraz väčší vplyv radikálne prúdy zoskupené najmä okolo Alexandra Macha a Karola Sidora.¹ Zásľuhu na tom má najmä fakt, že opatrnícka politika krídla vedeného Msgr. Jozefom Tisom, ktorý chcel zápas o autonómiu viesť parlamentnou cestou a demokratickými metódami, nebrala na

---

1 Začiatkom 30-ych rokov došlo v HSL'S následkom odlišných postojov k taktike politického boja k vytvoreniu dvoch skupín vo vnútri strany – umiernených, zoskupených najmä okolo osoby J. Tisu a radikálov, ktorých vedúcimi osobnosťami boli mladší funkcionári ako A. Mach a K. Sidor. V tejto skupine nemožno nespomenúť silný prúd tzv. nástupistov na čele s vodcom mladej ľudáckej generácie F. Ďurčanským, ktorý združoval veľké množstvo sympatizantov radikálneho smerovania HSL'S, najmä z radov akademikov. Profilovanie tohto krídla ľudovej strany oproti umierneným sa výraznejšie prejavilo už na VII. zjazde HSL'S roku 1936 v Piešťanoch, na ktorom bola schválená rezolúcia nesúca sa v duchu radikálnych koncepcií vo výraznom „protižidobolševickom“ duchu. Odvolávala sa na prirodzené právo Slovákov na samourčenie. Bližšie pozri napr. VNUK, F.: *Mať svoj štát znamená život*. Bratislava 1991, s. 126-136, SUŠKO, L.: *Hlinkova garda od svojho vzniku až po salzburské rokovania (1938 – 1940)*. In: *Zborník múzea SNP II*. Banská Bystrica 1969, s. 184.

vedomie rastúce radikálne nálady v masách ľudu a výhodnú zahraničnopolitickú situáciu naklonenú snahám Slovákov o národnú samostatnosť. Keď sa za koncepciu radikálov svojou autoritou na veľkej ľudáckej manifestácii v Žiline 25. januára 1938 postavil sám Andrej Hlinka,² bolo jasné, že politika strany sa v novom roku bude uberať práve týmto smerom.

Revolučný, burcujúci štýl a rétorika HSĽS zo začiatku roka pritiahli do jej radov najmä množstvo mládeže nespokojnej s postupom pražskej vlády v riešení národnostnej otázky.³ Takisto trnavskej mládeži nemohol byť ľahostajný zvýšený pohyb na slovenskej politickej scéne a začala sa čoraz viac exponovať v prospech radikálneho krídla ľudovej strany. Práve z tejto skupiny sa v letných mesiacoch roku 1938 začala v Trnave formovať prvá Hlinkova garda (HG). Vznikla z mladej generácie autonomistov, ktorá sa zaktivizovala v súvislosti s podporou HSĽS v obecných voľbách 22. mája 1938. Pri volebnom boji sa však stretávala s viacerými problémami.⁴ Otvorená činnosť v prospech autonomistickej myšlienky narážala na odpor represívnych zložiek a bola klasifikovaná ako protištátna činnosť s cieľom rozbitia republiky. Nemenej dôležitým faktorom bol postoj samotného trnavského obyvateľstva. Trnava, z minulosti známa ako červené mesto, v ktorom pri ľudáckych

---

2 V Slovenskej pravde z 28. januára 1938 je zachytená táto verzia Hlinkovho výroku: „Ak nás Praha nepočuje, ak Pittsburská dohoda, autonómia nestane sa skutkom, tak povieme Prahe „Sbohom“.“

3 Samotné konštituovanie HG nemožno nevidieť na pozadí spoločenských predpokladov, ktoré viedli k jej zrodu v lone HSĽS. Pre pochopenie procesov jej vzniku je potrebné analyzovať samotnú politiku ľudovej strany a jej snahy o autonómne zriadenie idúce ruka v ruke s reflektovaním česko – slovenských vzťahov už od vzniku 1. ČSR. Tieto faktory však netreba v súvislosti so vznikom HG absolutizovať. Nestali sa priamym hýbateľom procesov podieľajúcich sa na jej vzniku, avšak čiastočne prispeli k upevneniu moci HSĽS, najmä jej profilujúceho sa radikálneho krídla, na pôde ktorého myšlienky na vytvorenie HG zreli už v druhej polovici 30. rokov. V tejto práci sa im nebudem bližšie venovať, dôraz budem klásť iba na procesy priamo súvisiace s vytvorením 1. HG v Trnave. O spoločenských predpokladoch vzniku gardistického hnutia bližšie pozri napr. SUŠKO, L.: c. d., BYSTRICKÝ, V.: *Vystaňovanie českých štátnych zamestnancov zo Slovenska v rokoch 1938 – 1939*. In: Historický časopis 45, 1997, č. 4, ŠIMONČIČ, J. – WATZKA, J. a kol.: *Dejiny Trnavy*. Bratislava 1989, s. 143 – 154, LETZ, R.: *Politické aktivity Karola Sidora od septembra 1938 do júla 1939*. In: Historický zborník 9, 1999, č. 3.

4 Gardista, roč. 1, č. 2, 28. 1. 1939, s. 6.

manifestáciách často krát tiekla krv, v 20. a 30. rokoch zďaleka nebola baštou autonomistického hnutia. Politicky rozoštvaní radikálni komunisti, agrármici či socialisti sa neváhali uchýliť často krát i k fyzickým napadnutiam či vražde.⁵ I v tejto súvislosti obrovským problémom budúcich gardistov bola prakticky nulová koordinácia predvolebného boja s miestnou organizáciou strany (MO HSLS), i medzi skupinami mladých autonomistov navzájom.⁶ Nedokázali vytvoriť širšie

- 5 Roku 1921 pri návšteve A. Hlinku bol v Trnave zavraždený roľník Štefan Mikuš z Ratkoviec, z ktorého neskôr ľudácka propaganda spravila mátyru, položiaceho svoj život za život Hlinkov. Na pôde Trnavských novín sa dokonca rozprúdila verejná diskusia o potrebe postaviť Mikušovi pomník ako výraz vďaky za jeho obetavý čin. Konflikty na politických zhromaždeniach v tomto období neboli neobvyklé, eskalovali najmä v rokoch 1920 – 1921, kedy bolo cieľom socialistov zavraždiť dokonca samotného Hlinku (Pozri *Zamlčaná pravda o Slovensku II.* Bratislava 1996, s. 108.). Prevažne z týchto dôvodov vznikla v radoch HSLS myšlienka organizovať vlastné ochranné zbory, ktoré sa vytvárali už v priebehu roka 1923 pod názvom Rodobrana. Okrem úlohy poriadateľov a obrancov zhromaždení, jedným z ich hlavných cieľov bolo zastrážovanie politických protivníkov, predovšetkým komunistov a socialistov. Práve na tradície Rodobrany, ktorá oficiálne prestala pôsobiť po zatknutí jej vodcu prof. V. Tuku 3. januára 1929, neskôr sčasti nadviazala HG. O Rodobrane bližšie pozri ČAPLOVIČ, M.: *Branné organizácie v Československu 1918 – 1939.* Bratislava 2001, s. 83-98.
- 6 Na druhej strane je však nepochybné, že zo strany HSLS určitý druh spolupráce v rámci predvolebného boja so skupinami mladých autonomistov existoval. Prebiehal však pravdepodobne len na úrovni poskytovania letákov a tlače a rámec technického zabezpečenia propagačným materiálom s veľkou pravdepodobnosťou neprerástol. Historik skúmajúci obdobie vzniku a činnosti HG spredu 6. októbra 1938 je postavený pred vážny problém – nedostatok archívneho materiálu, preto je nútený spoliehať sa na osobné svedectvá priamych či nepriamych účastníkov historických udalostí. V tomto prípade vychádzam zo spomienok Jozefa Závorského uverejňovaných v týždenníku *Gardista* č. 2 - 6/ 1939, i keď si uvedomujem, že tento prameň je subjektívnej povahy. Iný prameň ako tento však nemáme k dispozícii. Autor tvrdí, že v predvolebnom boji v prospech HSLS pôsobilo viacero skupín, ktoré sa spoznávali až v noci pred voľbami, z čoho vznikali často komické situácie, keď „lepili z jedného konca autonomistické plagáty a stretli sa so skupinou, domnele nepriateľskou, ktorá postupovala z druhého konca a na prekvapenie lepila tie isté plagáty“ (*Gardista*, roč. 1, č. 2, 28. 1. 1939, s. 7.) Z jeho vyjadrení je zrejme, že určitý druh vzájomnej spolupráce musel v tomto období existovať, avšak ešte nie na platforme, ktorá by ovplyvnila vznik HG zo strany MO HSLS. Tam, kde to bolo možné som sa snažil Závorského spomienky porovnávať s iným dostupným materiálom a odstrániť nezrovnalosti, najmä čo sa týka údajov o personálnom obsadení HG. Inak svedectvo Jozefa Závorského, v historiografii spomínaného ako zakladateľa HG, sa zdá byť dôveryhodným prameňom.

zázemie pre prepracovanejší systém zosúladienia svojej činnosti, avšak i ich zásluhou vyzneli voľby pre ľudovú stranu víťazne. Z celkového počtu 12 075 odovzdaných hlasovacích lístkov sa za HSĽS vyslovilo 3 277 voličov, čím sa stala vedúcou politickou silou v miestnom zastupiteľskom zbore.⁷ Napriek dosiahnutému výsledku sa jej nepodarilo presadiť vlastného kandidáta vo voľbách na post starostu, ktorým bol opäť zvolený komunistický radca senátor Juraj Vyskočil.⁸ Tým si sčasti zúžila manévrovací priestor, avšak v spojení s Československou stranou ľudovou a Stranou slovenskej jednoty vedenou Jozefom Bílikom – Záhorským⁹ získala nemenej lukratívne miesto 1. miestostarostu, ktorým sa stal predseda MO HSĽS František Orlický.¹⁰

Impulzom k organizovaniu mládeže po úspešných voľbách sa stala manifestácia za Pittsburskú dohodu 5. júna v Bratislave, na ktorej sa výrazne ukázala potreba spoločného postupu mladých radikálov z Trnavy a okolia.¹¹ Mala ukázať pražským kruhom silu a sebavedomie

7 HSĽS do týchto volieb viedol Msgr. J. Postényi. Úspech oproti predchádzajúcim voľbám bol pre HSĽS výrazný. V zastupiteľskom zbore sa počet jej členov zvýšil z 8 na 12, kým komunisti získali len 1 531 hlasov a sociálni demokrati 2 185 hlasov. Pozri *Pamätná kniha mesta Trnavy*, s. 24.

8 Tamže.

9 Jozef Bílik – Záhorský bol širokej verejnosti známy viackrát stíhaný protizidovský aktivista, autor výrazne antisemitských spisov Protokoly sionských mudrcov a Židovská otázka, výňatky z Talmudu, ktorý sa exponoval ešte za 1. ČSR ako tajomník fašistickej strany. Po 6. októbri 1938 protizidovskú propagandu šíril okrem „literárnej činnosti“ i ako redaktor Viedenského rozhlasu. Najmä na prelome 30. a 40. rokov získal v trnavskej HG veľký vplyv na silné radikálne kruhy dožadujúce sa konečného riešenia židovskej otázky, ktoré nabádal na odpor voči slovenskej vláde. Vláda podľa neho v riešení židovskej otázky nepostupovala dostatočne razantne. Bližšie pozri: Štátny archív Bratislava (ŠABA), pobočka (pob.) Trnava, fond (f.) Okresný úrad (OÚ) v Trnave 1923 – 1944, 370 - 1938, 1853, 103/ prez.. Tamže, 370 - 1938, 1887, 103/ prez., Tamže, 371 - 1939, 219, 107/ prez. *Holokaust na Slovensku. Obdobie autonómie 6. 10. 1938 - 14. 3. 1939. Dokumenty*. (Zost. E. NIŽNANSKÝ). Zvolen 2001. Dokumenty č. 103 – 107, s. 217-225.

10 *Pamätná kniha mesta Trnavy*, s. 25.

11 Manifestácie sa zúčastnilo takisto množstvo mladých trnavských autonomistov, dokonca z Trnavy do Bratislavy pricestovalo okolo 180 bicyklistov, ale pre neorganizovanosť boli tak roztrúsení, že o sebe ani nevedeli (Slovák, roč. 20, č. 168, 27. 7. 1938, s. 4.). Zem z 20. júna zapochybovala o ľudákmi prezentovanom vysokom počte mládeže na ľudáckej manifestácii vyzdvihujúcej organizovanie manifestácie agrárnej strany konanej už o deň na to, 6. júna 1938: „Republikánska manifestácia predstihla ľudácku v každom ohľade. A čo zvlášť v republikánskej manifestácii kladne vynikalo, bolo to, že tu mala prevahu mládež.“

slovenského národa, ktorý už nechce hrať podradnú úlohu, ale chce byť spoluzodpovedným pri tvorbe vlastných dejín, na čo právo bolo dané v Pittsburskej dohode.¹² Proces deštrukcie centralistického režimu sa už nedal zastaviť. Mach sa v tomto prípade ukázal ako výborný stratég. Bol si vedomý, že nastal správny čas pre podchytenie a zacielenie revolučných nálad v masách ľudu. Už 12. júna písal v Slovenskej pravde článok pod názvom Hlinkove gardy, ktorým oprášil vyše desať rokov starú rodoobranckú myšlienku vsadenú už do novej, rýchlo sa meniacej mocensko – politickej situácie s vedomím posunúť autonomistický zápas do vyššej, aktívnejšej roviny.¹³ Okrem iného v ňom vyzýva na vytvorenie Hlinkových gárd, „a to: 1. gárd usporiadateľov, na starosti ktorých budú zhromaždenia, kultúrne akcie, kolportáž tlače. 2. gárd obrancov, ktoré by vystupovali len pri väčších manifestáciách a len pod zástavou strany, ako stráž poriadku“.¹⁴ Jeho článok našiel odozvu v pražských kruhoch, cenzúra celý náklad Slovenskej pravdy skonfiškovala a uvalila na noviny trojmesačný zákaz pôsobenia.¹⁵ Napriek zásahu cenzorov sa však veľká časť novín dostala k čitateľom, pretože redakcia obišla nariadenie o cenzúre a ešte pred konfiškáciou rozposlala značnú časť nákladu do všetkých krajov Slovenska.¹⁶

Mach jasne deklaroval požiadavku vytvoriť novú organizáciu čisto politického charakteru podriadenú HSLS. Jeho slová padli na úrodnú pôdu práve v Trnave, kde sa najmä pod vplyvom akademika Jozefa Závarskeho¹⁷ začínajú vytvárať predpoklady na realizovanie jeho

---

Tu mládež, u ľudákov stárež, hoci ľudáci dosť často dokazujú, že slovenská mládež ide za nimi.“ Zem, roč. 4, č. 11 – 12, 20. 6. 1938, s. 141.

12 Autonomisti si zakladali najmä na druhom bode dohody, v ktorom sa doslovne hovorí: „Slovensko bude mať svoju vlastnú administratívu, svoj snem a svoje súdy“. Pozri napr. BEŇKO, J. a kol.: *Dokumenty slovenskej národnej identity a štátnosti I*. Bratislava 1998, s. 485.

13 V Trnave sa Rodobrana začala organizovať už v septembri roku 1923 a až do svojho zániku mala 80 stálych členov pod vedením Alexandra Floriša st. Trnavské noviny, roč. 3, č. 11, 16. 3. 1940, s. 1.

14 VNUK, F.: c. d., s. 156.

15 Tamže, s. 156.

16 SUŠKO, L.: c. d., s. 176-177.

17 Jozef Závarský bol mladý ambiciózny akademik s ostrým perom a nezlomnou vôľou po dosiahnutí vytýčeného cieľa. Vo svojich pamätiach uvádza, že presvedčenie na znovuoživenie Rodobranu sa v ňom vytvorilo už na jeseň v roku 1937. „Sedel som v redakcii Slovenskej pravdy. Oproti sedel redaktor Šaňo Mach a prehrabával sa vo svojom redakčnom stolíku. Odrazu otvoril zásuvku, z ktorej

myšlienky. Treba si uvedomiť, čo Závarský často zdôrazňoval že „každý pohyb organizovať sa stretal sa s nebezpečenstvom prenasledovania zo stránky úradov, že každá nová organizácia autonomistická bola vlastne organizáciou ilegálnou“, preto aj prvé kroky k znovuoživeniu Rodobraný spravádzala veľká obozretnosť zo strany iniciátorov.¹⁸ Oveľa ľahšie by bolo implantovať nové myšlienky a už existujúce spolky, o ktorých bolo ako – tak možné povedať, že boli národné. Do úvahy prichádzala najmä organizácia telocvičnej jednoty Orola, ktorý ako - tak fungoval takmer v každej dedine v okolí Trnavy avšak z funkčného hľadiska nevyhovoval z viacerých príčin. Prvým problémom bola jeho orientácia. Podľa Katolíckej akcie mal Orol okrem katolíckeho i národne – kultúrne poslanie, nie politické.¹⁹ Gardisti pritom jasne deklarovali úmysel stať sa spolkom politickým, súčasťou strany, čo stanovky Orola nedovoľovali, napriek tomu, že jeho členskú základňu tvorili skoro bez výnimky ľudáci.²⁰ Z druhej strany nebol pre ich zámery vhodný z hľadiska jeho závislosti na pražských kruhoch . Aj napriek enormným snahám predstaviteľov samostatnej slovenskej odnože, obzvlášť kňaza Alexeja Izakoviča o jeho úplnú samostatnosť, zostal celoštátny až do konca prvej republiky. Orol bol v podstate celoštátnou organizáciou s ústredím v Brne, ktoré bolo ochotné prispievať len na celoštátnu organizáciu a slovenskí predstavitelia nemali dostatočné finančné zabezpečenie na financovanie nezávislej organizácie, čím sa stal pre mladých

---

začal vyťahovať jednu po druhej čierne rodobranecké košeľe. Sám sa začudoval nad tým, ako sa tam mohli uchovať, veď toľko ráz bola v redakcii policajná prehliadka. Vypýtal som si jednu košeľu a vtedy skrsla u mňa pevná myšlienka oživiť znovu čiernokošelačov, znovu utvoriť takú organizáciu, ktorá by bola postrachom pre vládny režim a obranou prác slovenského národa.“ Gardista, roč. 1, č. 2, 28. 1. 1939, s. 7.

18 Gardista, roč. 1, č. 3, 4. 2. 1939, s. 5.

19 Trenčan, roč. 15, č. 30, 23. 7. 1938, s. 1.

20 Tamže, s.1. Do roku 1925 bolo orolstvo prakticky jednotné, avšak po rozchode ľudovej strany so Šrámkovou stranou pod zámenkou jeho politického ovládnutia sa slovenská odnož Orola postupne dostávala pod vplyv HSĽS, dokonca mala vlastné odznaky, legitímácie, kancelárie i tlačový orgán, ale úradne nebola nikdy schválená, vystupovala teda oficiálne pod záštitou celoštátneho orolstva, avšak už v dvadsiatych rokoch podľa ľudovej strane opozičných periodík niektoré jej jednoty tvorili materské bunky organizácie Rodobraný (*A - zet*, č. 188, 12. august 1938, s. 2.).

autonomistov nepoužiteľným.²¹ Bolo treba vytvoriť úplne novú organizáciu nespojenú menom s nijakou už existujúcou inštitúciou, tobôž nie pod názvom Rodobrany, majúcej neblahé skúsenosti s vrchnosťou už spreď roku 1938.²²

Mládež oddaná Hlinkovej myšlienke položila základy budúcej spolupráce už počas májových predvolebných agitácií v prospech HSLS. V tejto dobe vznikla začiatkom júla myšlienka spoločného organizovania a postupu práce budúcich gardistov, miestom stretávania ktorých sa stal hotel Baxa, ktorého nájomca vzal na seba zodpovednosť a vyhradil každý štvrtok na jednu až dve hodiny jednu zo svojich miestností.²³ Nadväznosť na myšlienky a z časti i personálne obsadenie Rodobrany bola zjavná. Od prvej schôdzky 7. júla za zatiaľ neformálneho predsedu (nebol ešte zvolený výkonný výbor) bol považovaný úradník Spolku sv. Vojtecha, bývalý člen Rodobrany Jozef Baxa.²⁴ Formovanie vzťahu novej organizácie k HSLS sa vyjasňovalo už na prvých poradách v priebehu júla. Ako už bolo povedané, spolupráca medzi HG a ľudovou stranou bola badateľná už v prvopočiatkoch organizovania sa trnavskej mládeže, impulz však pravdepodobne nevyšiel z prostredia strany. Celý proces bol započatý zdola, bez vedomia straníckych funkcionárov. Spočiatku bolo cieľom a programom na prvých poradách informovať členov o napätej vnútornej i zahraničnej situácii, poučovať ich prednáškami a politickými výkladmi a oboznamovať mládež s miestnou

21 ČARNOGURSKÝ, P.: *6. október 1938*. Bratislava 1993, s. 210. Iniciatívu na úplnú kontrolu Orla ľudovou stranou vedúcu k osamostatneniu podporoval aj Andrej Hlinka, ktorý sa v Slováku z 5. augusta vyjadril v tom zmysle, že ak bude bránené osamostatneniu sa slovenského Orla od brnenského ústredia, v tom prípade bude meno Orla pochované a slovenská mládež sa bude organizovať pod iným menom (*A – zet*, č. 183, 6. august 1938, s. 2.), čo sa však už začiatkom augusta darí prostredníctvom Hlinkových gard.

22 SUŠKO, L.: c. d., s. 177.

23 Gardista, roč. 1, č. 3, 4. 2. 1939, s. 5.

24 Jozef Baxa bol významný trnavský gardistický funkcionár, ktorý istý čas začiatkom roka 1939 pôsobil i ako miestny veliteľ HG v Trnave. Bol jedným z hlavných iniciátorov prejavov nespokojnosti s politikou strany kulminujúcich na jar roka 1940, kedy boli „pomery v HG, zvlášť medzi veliteľmi dosť rozhárané“. Na príkaz Ústredne štátnej bezpečnosti (ÚŠB) boli hlavní exponenti (medzi nimi aj Baxa) prešetrovaní žandárskou stanicou v Trnave v súvislosti rozširovaním protivládnych letákov kritizujúcich odvolanie A. Macha z funkcie hlavného veliteľa HG. Bližšie pozri ŠABA – pob. Trnava, f. OÚ v Trnave 1923 – 1944, 372 – 1940, 471, 121/ prez.

politickou situáciou a programom HSLS.²⁵ Predstavy organizátorov však smerovali oveľa vyššie, nežlo im o nejaké „spolčcky“, ale o „spolok alebo organizáciu čisto politickú, čisto hlinkovskú“.²⁶ Ak si tieto slová dáme do širších súvislostí, zistíme, že nemali na mysli organizáciu mládeže pod záštitou HSLS ako ekvivalent telovýchovným spolkom združujúcim dorast ostatných politických strán.²⁷ Takto by totiž oslabili svoju údernosť. Šlo im o vytvorenie organizácie s širšou celoslovenskou pôsobnosťou, samozrejme dočasne pôsobiacej v Trnave a okolí, „ktorá by svojou mohutnosťou bola oporou autonomistického boja“²⁸, čím sa jednoznačne dávali do služieb radikálneho krídla strany. Horúcou sa stala najmä otázka zapojenia starších pracovníkov HSLS do aktivít HG, čím by gardisti mohli ľahšie preniknúť do miestnej organizácie strany a tým posunúť vzájomnú spoluprácu do kvalitatívne vyššej roviny. Spolupráca s ľudovou stranou bola pre HG výhodná z viacerých príčin. Svoje úmysly mohla síce prezentovať na verejnosti i bez vedomia strany, chýbalo jej však vhodné finančné zabezpečenie, ktoré pre jej potreby bola MO HSLS schopná vyčleniť. Nemenej dôležitá pre autonomistický boj bola i podpora úradných činiteľov a súhlas vrchnosti. Tým, že práve ľudáci mali v zastupiteľskom zbore až 12 mandátov, mohla sa garda v krízových situáciách opierať o podporu strany. Otázka členstva v HSLS bola pritom považovaná za nevyhnutnosť, dokonca členstvo v strane bolo jednou z podmienok prijatia do gardy. Každý člen, samozrejme ak dosiaľ nebol ľudákom, musel vypísať prihlášku do HSLS.²⁹ Tento postup bol nutný najmä pre prípad odhalenia organizácie bezpečnostnými zložkami, pričom stranícke legitimácie mali poslúžiť na vysvetlenie schôdzok a krytie pred zásahmi zo strany úradov. Z tohto dôvodu nadviazala HG v priebehu druhej polovice júla styk s vysokými funkcionármi MO HSLS tajomníkom Vilom Žákom a podpredsedom Františkom Ondrušom.³⁰ Týmto krokom nastáva obdobie užšej

25 Gardista, roč. 1, č. 3, 4. 2. 1939, s. 6.

26 Tamže, č. 4, 11. február 1939, s. 9.

27 Mládež sa prostredníctvom telovýchovných spolkov najmasovejšie organizovala najmä pod záštitou agrárnej strany, sociálno – demokratickej strany (robotnícke telocvičné jednoty) a živnostenskej strany (fialové légie). Orol bol v týchto kruhoch všeobecne považovaný za politickú organizáciu HSLS. Trenčan, roč. 15, č. 30, 23. 7. 1938, s. 1.

28 Gardista, roč. 1, č. 4, 11. 2. 1939, s. 9.

29 Tamže, s. 9.

30 Slovák, roč. 20, č. 168, 27. 7. 1938, s. 4.

spolupráce a prepojenia oboch organizácii. Najmä v osobe tajomníka Žáka získala garda nadšeného spolupracovníka. Ako tajomník MO strany dobre poznal okolité obce a bol v garde pomocnou silou pri zakladaní organizácii na trnavskom vidieku.³¹ Samotné konštituovanie HG sa zavŕšilo na schôdzke 28. júla 1938, kedy sa oficiálne ustalauje názov Hlinkova garda a bol zvolený 14 –členný výkonný výbor.³² Za predsedu (ešte nie veliteľ a z obáv pred reakciami politických protivníkov, ktorí už novú organizáciu označovali za ilegálnu a cvičiacu sa v zbrani)³³ bol zvolený Jozef Baxa.³⁴ Napojenie HG na štruktúry MO

31 Gardista, roč. 1, č. 4, 11. 2. 1939, s. 9.

32 Tamže, č. 5, 18. február 1939, s. 14. Je pozoruhodné, že Závarský ako tajomníka tohto výboru označil H. (Hadriána) Radványiho, ktorý však podľa vlastných slov s gardou nemal vôbec nič spoločné. Aktivizoval sa síce v Hlinkovej mládeži (HM), istý čas pôsobil dokonca ako veliteľ HM v Trnave, aj to však až v období Slovenskej republiky. Zároveň nemá vedomosti o tom, že by v tej dobe existoval v Trnave či okolí nejaký iný H. Radványi, čo je dosť nepravdepodobné už vzhľadom na fakt, že ako menovca a exponenta HG by ho musel poznať (ak aj nie osobne, tak prostredníctvom starších bratov, ktorí v HG boli organizovaní). Takisto zaujímavým je fakt, že ako členov výkonného výboru označil niektorých mladých Trnavčanov, o ktorých H. Radványi tvrdí, že boli taktiež organizovaní neskôr v HM. Bolo by to pochopiteľné vzhľadom na fakt, že po vytvorení zákonného podkladu pre činnosť HG a HM spadali do vekovej kategórie organizovania k HM, kým v letných mesiacoch otázka vekovej hranice pre prijatie za člena gardy nebola dôležitá. Takto sa do HG mohlo dostať množstvo členov, ktorí po určení vekovej hranice 6 – 18 rokov spadali pod „právomoc“ HM.

33 Aj funkcia výkonného výboru bola z podobných obáv fakticky len formálna, pričom bol tento organizovaný ako zástierka na spôsob iných spolkov. Gardista, roč. 1, č. 5, 18. 2. 1939, s. 14.

34 Významný gardistický funkcionár, istý čas okresný veliteľ HG Eugen Rott vo svojich zápiskoch o vývoji a činnosti trnavskej HG s príznačným názvom Revolučná Trnava vidí udalosti trochu inak. Ide však len o formálne rozdiely v porovnaní so Závarského spomienkami. Za deň založenia HG považuje už 21. júl 1938 (v zápiskoch pravdepodobne tlačovou chybou udáva mesiac jún), kedy na schôdzku mladých autonomistov po prvý krát prichádzajú funkcionári MO HSEŠ Žák a Ondruš, zatiaľ čo Závarský za deň formálneho založenia HG uprednostňuje 28. júl 1938, deň zvolenia predsedu a riadneho výkonného výboru gardy. Ešte väčší zmätok do celej záležitosti okolo určenia dátumu vzniku prvej Hlinkovej gardy vniesol denník Slovák, ktorý pod článok Prvá Hlinkova garda založená z 3. augusta 1938 podpísal dátum 2. august, ktorý si neskôr ako deň vzniku HG osvojila veľká časť historikov. Prítom v článku, ktorý taktiež vyšiel z pera Jozefa Závarského sa žiadny konkrétny dátum vzniku Hlinkovej gardy neuvádza. Deň 2. august je len v jeho hlavičke v podobe –jz– Trnava, 2. augusta, čiže ide o suchý vydavateľský údaj, pravdepodobne deň podpísaný pod Závarského originálom, ktorý poslal do

HSĽS a jej vplyv na gardu bol čoraz badateľnejší, spolupráca sa však zatiaľ uskutočňovala len na úrovni miestnych organizácií. Bolo to spôsobené najmä tým, že v letných mesiacoch bola HG prakticky len lokálnym spolkom bez širšieho celoslovenského dosahu. Je to je pochopiteľné vzhľadom na fakt, že o jej existencii vedel len úzky okruh ľudí. Do povedomia širšej verejnosti sa dostáva až po vyjdení prvých článkov v tlačovom orgáne ľudovej strany Slovákov, ktoré narazili na tvrdý odpor českých a ľavicovo orientovaných novín.³⁵ Tradične protiľudácky vystúpili Lidové noviny, A - zet, Esti Ujság či Zem, ktorá 5. augusta uverejnila dlhší článok pod názvom Hlinkove gardy, v ktorom varovala pred znovuoživením Rodobrany, pod kepienkom ktorej „nahuckaní rodoobranci vyhrážovali a pästne zakročovali u každého, kto len pohnutím prsta dal najavo, že nesúhlasí so všetkým, čo rečník hovorí.“³⁶

---

redakcie, ako deň napísania článku. V prípade Rottových a Závorského spomienok však rozdiely nie sú v obsahu, lež v interpretácii historických faktov. Myšlienka založiť Hlinkove gardy pod týmto názvom bola zjavná už od vyjdenia Machovho článku v Slovenskej pravde z 12. júna, preto už od prvých schôdzok mladých autonomistov môžeme sa s istou dávkou nadsázky vyjadrovať o novej organizácii už ako o garde, ktorá však s pragmatických dôvodov funguje pred verejnosťou ako Hlinkova mládež (nemajúca nič spoločné s HM ako organizáciou ľudáckeho dorastu po 6. októbri 1938). Eugen Rott takisto preobsadil vo svojich poznámkach o vývoji HG predsednícke kreslo, na ktoré namiesto Baxu dosadil predsedu MO HSĽS Dr. Orlického a za podpredsedu označil podpredsedu MO strany Ondruša. V dňoch založenia HG bol však Dr. Orlický na dovolenke, takže sa schôdzok v priebehu júla zúčastniť nemohol. Rott tu mal na mysli akiste čestné predsedníctvo HG, ktoré neskôr prešlo na najvyšších funkcionárov HSĽS, pričom predseda HG sa po jej etablovaní začal nazývať veliteľom. Porovnaj: Slovákov, roč. 20, č. 168, 27. 7. 1938, s. 5, tiež č. 174, 3. august 1938, s. 3, tiež č. 181, 11. august 1938, s. 5. Gardista, roč. 1, č. 4, 11. 2. 1939, s. 9, tiež č. 5, 18. február 1939, s. 14, Trnavské noviny, roč. 2, č.33, 13. 8. 1939, s. 3.

- 35 Do tejto doby je ťažké porovnať Závorského spomienky na vznik a vývoj HG s opozičnými periodikami, nakoľko neexistuje žiadny dôkaz, že by o formovaní sa novej autonomistickej organizácie v Trnave vedeli. Je to nepravdepodobné aj vzhľadom na fakt, že tento proces vôbec nereflektujú, preto aj napriek výhradám o neobjektívnosti týchto spomienok treba ich brať ako primárny prameň k skúmanému obdobiu.
- 36 Zem zaujala snáď najkonštruktívnejší prístup spomedzi ľudovej strane opozičných novín a napriek výhradám k novej organizácii a najmä jej napojenia na myšlienky Rodobrany tvrdí, že ak budú „na ilegálnom podklade založené Hlinkove gardy zakladané za tým cieľom, aby sa ľudácka mládež kultúrne, nábožensky a národne zdokonaľovala práve tak, ako je tomu v iných organizáciách mládeže jednotlivých politických strán, nik nemôže mať námietky proti ich zakladaniu. Ak však je týmito

A - zet dokonca vo svojom ostrom článku neváhal nazvať Trnavu „prvým „šťastným“ mestom, kde sa utvorila skupina mladých sfanatizovaných hlinkovcov pod názvom „Hlinkova garda“.³⁷ Najväčší strach v týchto kruhoch naháňala spomienka na nenávidenú Rodobranu, následkom činnosti ktorej „nebolo azda ľudáckeho zhromaždenia, na ktorom netiekla ľudská krv“.³⁸ Prostredníctvom polemík na stránkach novín sa HG dostávala do povedomia i autonomisticky orientovaného obyvateľstva, čo sa pozitívne odrazilo na jej organizačnej štruktúre a vzraste členskej základne. Tento trend bol však zatiaľ vecou prevažne horlivých národovcov, skutočný nárast počtu členov nastal až po prebratí moci do rúk HSĽS, kedy samotná strana musela prehodnotiť svoj postoj voči HG.³⁹ Z článkov v Slováku z prelomu júla a augusta cítiť, že bola založená nová organizácia, ktorá sa nebála postaviť za práva Slovákov zoči – voči pražskému režimu a vysloviť vety, ktoré už otvorene narážali na centralistické povedomie forsírované z Prahy všemožným spôsobom.⁴⁰ „Sme za heslo „Slovensko Slovákom“ a usilujeme sa ho uplatniť vo verejnom živote, čo sa nám už v začiatkoch darí za pomoci

---

novými ľudáckymi organizáciami sledovaný ten istý cieľ, ako tomu bolo u povestnej Rodobranu, tak nielen úrady, ale i celá slovenská verejnosť musí sa energicky postaviť proti takýmto snahám.“ Zem, roč. 4, č. 15, 5. 8. 1938, s. 192.

37 A - zet, č. 189, 14. 8. 1938, s. 2.

38 Zem, roč. 4, č. 15, 5. 8. 1938, s. 192.

39 Napriek počiatočnému nepochopeniu zo strany niektorých členov HSĽS sa garda po 6. októbri začína etablovať na najplyvnejšiu moc v štáte a nástroj mocenskej politiky ľudovej strany. Bližšie pozri ČAPLOVIČ, M.: c. d., s. 73-77.

40 Snahy vlády smerujúce k vytvoreniu jednotného československého národa sa diali prakticky už od vytvorenia Československa nielen na poli politickom, lež diskriminácia Slovákov prebiehala takmer vo všetkých sférach spoločenského života, napr. v školstve, kultúre, v jazyku ... Pozri napr. NOVÁK, L.: *Jazykovedné glosy k československej otázke*. Martin 1935. Mladá inteligencia nemohla zároveň zniesť v 30. rokoch (vzhľadom na nedostatok kvalitnej domácej inteligencie) už zažitý spôsob uprednostňovania českej pracovnej sily na úkor slovenských učiteľov, úradníkov, inžinierov..., ktoré vháňali do radov HSĽS a HG čoraz väčšie množstvo Slovákov nespokojných s vývojom na domácej politicko-spoločenskej scéne. Odpor mladých Slovákov stojacich za myšlienkou autonómie voči politike pražskej vlády v národnostnej otázke sa programovo formuluje v okruhu mladých extrémistov už počas stretnutia mladej slovenskej inteligencie v dňoch 25. – 26. júna 1932 v Trenčianskych Tepliciach, kde boli prvýkrát s takou razanciou vyslovené myšlienky odsudzujúce pražský centralizmus. Pozri VNUK, F.: c. d., s. 96-101, SUŠKO, L.: c. d., s. 169-172.

miestnej organizácie strany.⁴¹ Z druhej strany sa však už v tomto období začína formovať v HG politika vytvárania obrazu nepriateľov slovenského národa, zneužitá najmä v protižidovských akciách v čase Slovenskej krajiny a neskôr Slovenskej republiky: „Z Hlinkovej gardy majú naši neprajníci akýsi strach: Židia, Česi a marxisti si len čosi pošuškávajú. Nejde im do hlavy, ako sa môže Hlinkova garda tak rýchlo rozmáhať v tej Trnave, ktorá bola kedysi červená a v ktorej nebolo radno kedysi autonomistovi ukázať sa na ulici“.⁴² V prípade Čechov a komunistov je postup gardistov pochopiteľný. Česi ako symbol čechoslovakistickej politiky vlády nemohli mať sympatie HG ani veľkej časti slovenského obyvateľstva⁴³ a komunisti, či iné extrémne ľavicové zoskupenia boli pre ľudákov politickým nepriateľom číslo jeden. Tento smer bol síce prezentovaný i zo strany HSĽS, ktorá však najmä po 6. októbri v neznášanlivosti voči neslovenským elementom (hlavne Židom) za HG výrazne zaostávala.⁴⁴ Do 6. októbra 1938 však HG v Trnave

41 Slováčok, roč. 20, č. 174, 3. 8. 1938, s. 3.

42 Tamže, č. 181, 11. 8. 1938, s. 5.

43 Bolo by nepravdivé tvrdiť, že Česi ako národ boli u Slovákov nenávidení, avšak v súvislosti s vyhrotenou národnostnou situáciou sa prevažne v radikálnych kruhoch objavuje snaha tento problém generalizovať a aj po 6. októbri je to práve Hlinkova garda, ktorá živila protičeské nálady. Bližšie pozri BYSTRICKÝ, V.: c. d., s. 603, ČARNOGURSKÝ, P.: c. d., s. 15, 34, ČARNOGURSKÝ, P.: 14. marec 1939. Bratislava 1992, s. 57.

44 Vzťah HG – HSĽS na pozadí židovskej otázky je niekedy dosť ťažko čitateľný. Ako v garde, tak i v ľudovej strane dlhý čas pretrvávali spory o charakter „postupu práce“ pri odstraňovaní Židov z hospodárskeho života či života na Slovensku vo všeobecnosti. Takisto v trnavskej HG existovalo množstvo prívržencov miernejšej politiky voči židovskému obyvateľstvu, možno dokonca tvrdiť, že táto skupina bola v početnej prevahe. Je však pravdou, že postupom času čoraz väčšiu moc získavajú z vyšších miest podporované radikálne kruhy (oficiálna politika HV HG bola výrazne protižidovská, prostredníctvom svojho tlačového orgánu Gardista často tlačila na vládu a žiadala konečné riešenie židovskej otázky). Najväčšou protižidovskou aktivitou oplývala skupina zoskupená okolo J. Baxu, P. Dvořáka a istý čas miestneho veliteľa HG Lulíčka (pozri ŠABA – pob. Trnava, f. OÚ v Trnave 1923 – 1944, 371 – 1939, 774, 123/ prez.), v širokej verejnosti známeho svojou nenávisťou voči židom. Tohto doplnal primár trnavskej nemocnice, vynikajúci odborník a istý čas župný veliteľ HG (Dolnopovažskej župy) Jozef Bánay, vlastným menom Útrata, inak pekný príklad prevracača kabátov. (Po čl. prevrate člen spolku maďarských akademikov, podľa správy OÚ v Trnave pre ÚŠB z 21. júna občiansky nezachovalý – pozri ŠABA, pob. Trnava, f. OÚ v Trnave 1923 – 1944, 372 – 1940, 471, 121/ prez.) Radikálne riešenie židovskej otázky nabralo

nepodnikla žiadne útoky voči židovskému obyvateľstvu. Situácia sa zmenila už krátko po 6. októbri, kedy na druhý deň po vyhlásení autonómie došlo v Trnave k masívnym protižidovským demonštráciám. Obviňovať z nich iba HG by nebolo namieste, i keď medzi výtržníkmi boli akiste aj členovia HG.⁴⁵ Napriek averzii niektorých historikov k HG treba jednoznačne konštatovať, že v období pred 6. októbrom to bola organizácia, ktorej pôsobenie treba hodnotiť kladne. Jej devízou bola najmä veľká chuť do práce za myšlienku realizácie svojbytnosti slovenského národa.⁴⁶ Na tomto mieste mi nedá neparafrázovať myšlienku Pavla Čarnogurského, ktorý konštatoval, že aj pri najväčších výhradách voči garde sa jej príchod javí ako logická nutnosť.⁴⁷ Napriek neočakávanému prílivu nových členov však v septembri ešte nebola tou politickou silou, ktorá by bola schopná zorganizovať celoslovenské vystúpenie, nadšenie v jej radoch však bolo veľké. V tomto období však vzhľadom na svoje postavenie ilegálnej organizácie žiadne „prevratné“

---

nový vietor do plachiet ako v HG, tak i v HSES hlavne v súvislosti s arizáciou. Pozri KAMENEC, I.: *Po stopách tragédie*. Bratislava 1991, s. 55-70.

- 45 ŠABA, pob. Trnava, katalóg RH a KSČ, 1868, 2083/ 1938 prez. Rétorika gardy bola na jednej strane sympatická radikálnym nacionalistom, ktorí privítali vytvorenie prostredia pre ventilovanie svojich dlhý čas dusených šovinistických nálad. Táto skupina ľudí sa do HG hlásila ešte v čase, kedy nebolo vytvorené žiadne ústredie a prakticky neexistovala žiadna kontrola v prijímaní nových členov. Na druhej strane však do radov gardy prichádzalo veľké množstvo bývalých komunistov, ktorí sa paradoxne stávajú hybnou silou protižidovských akcií a nálad a do HG vstupujú poväčšine po 6. októbri, cítiac príležitosť profitovať z novej situácie. HG sa už napriek pokusom o vnútornú očistu z tejto situácie nedokázala spamätať. V tomto čase do gardy vstúpil veľký počet „politicky a mravne nespoľahlivých členov“, takže prijímanie nových muselo byť podľa rozkazu hl. veliteľa HG Karola Sidora z 3. februára na čas pozastavené. Pozri Gardista, roč. 1, č. 3, 4. 2. 1939, s. 1. V neskoršom období množstvo prospechárov vstupovalo do HG najmä za vidinou výhod v procese arizácie.
- 46 Napr. I. Kamenec tvrdí, že v garde „sa od počiatku jej pôsobenia grupovali zväčša ľudia cítiaci vhodnú príležitosť využiť novú politickú konšteláciu na rýchlu osobnú kariéru i hmotné obohatenie sa“ (porovnaj KAMENEC, I.: c. d., s. 39), čo je síce sčasti pravda, podľa môjho názoru však najmä v počiatkoch organizovania a prílevu členstva (najmä do 6. októbra) prvotným impulzom väčšiny členov bol práve entuziazmus a národná hrdosť. Tým však nemožno poprieť skutočnosť, že do HG vstúpilo i v tomto období množstvo prospechárov.
- 47 ČARNOGURSKÝ, P.: *6. október 1938*. c. d., s. 211. Táto formulácia je síce podávaná z pozícií HSES, treba si však uvedomiť, že vznik HG bo len vyústením autonomistických úsilí, ktoré boli doménu ľudákov.

aktivity nevyvíjala. Svoje organizačné schopnosti si gardisti mohli otestovať už 17. septembra, v deň ukončenia pozastavenia vydávania Slovenskej pravdy. Hlavnou úlohou gardistov sa stala kolportáž novín a agitácia medzi obyvateľstvom. V tejto súvislosti sa v referáte Hlinkovej gardy v Trnave uverejnenom v denníku Slovák sa medzi iným spomína odhodlanie zaplaviť Trnavu samou Slovenskou pravdou, „až budú A – zetistom vlasy dupkom stávať“.⁴⁸

September je však i mesiacom, kedy sa trnavská HG snaží ovplyvniť samotný ráz politiky HSĽS, ktorá jej dosiaľ nevenovala náležitú pozornosť.⁴⁹ Spolupráca, aj to iniciovaná väčšinou zo strany gardy, sa diala predovšetkým v lokálnom prostredí Trnavy a okolia. Gardisti vykonávali na obvodnom sekretariáte strany zväčša drobnú prácu a dávali pozor na to, aby sa v trnavských podnikoch nediala krivda slovenským zamestnancom.⁵⁰ Gardistom však nešlo o žiadne lokálpatriotstvo, mali v úmysle podchytiť národné hnutie na celom Slovensku, čo mohli dokázať jedine prostredníctvom podpory strany. Na 24. septembra bolo zvolané prezídium HSĽS. Už dva dni pred tým HG v Trnave vypracovala rezolúciu adresovanú predsedníctvu prostredníctvom Macha, v ktorej v štyroch bodoch žiada stranu: „1. aby za žiadnych okolností neupúšťala od programu obsaženého v Pittsburskej dohode, 2. aby pri vyjednávaní s predstaviteľmi českého národa pristúpila na spoločnú dohodu len pod podmienkou autonómie Slovenskej krajiny, 3. aby sa HSĽS ujala vedenia na Slovensku, kým sa pomery neutíšia a kým sa nedostane Slovákom práv, zaručených Pittsburskou dohodou, čoho dôsledkom je, 4. aby sa rozhlasová propaganda bratislavského rádiožurnálu okamžite dostala do rúk tejto strany.“⁵¹ V prvých dvoch bodoch HG podporovala spoločný cieľ – autonomistickú politiku strany. V prvom rade mali na mysli akiste záujmy národa ako celku, avšak i pre gardu samotnú zo splnenia týchto

48 Citované podľa Gardista, roč. 1, č. 6, 25. 2. 1939, s. 3.

49 Je zaujímavé, že oficiálna politika HSĽS už skôr nepodchytila organizáciu HG v širšom celoslovenskom kontexte tak, ako by to snáď v obdobnom prípade urobila s radosťou iná politická strana. Vysvetliť to možno azda konzervativizmom najmä starších funkcionárov strany a obavou z revolučnosti gardy a tým spojených akcií. I tento moment bol jedným z faktorov, ktorý upevnil naviazanie gardy na radikálne prúdy v strane a tým aj jej ďalšiu orientáciu po 6. októbri 1938.

50 Gardista, roč. 1, č. 5, 18. 2. 1939, s. 14.

51 Tamže, č. 6, 25. 2. 1939, s. 3.

požiadaviek vyplývali nesporné výhody. Osnovatelia rezolúcie si uvedomovali, že jedine podpora stanov Pittsburskej dohody môže zaručiť garde nedotknuteľnosť zo strany represívnych zložiek a upevnenie mocensko-politického postavenia HSLS tak, ako sa zaň postavila v bodoch 3 až 4, čo umožní de facto i vzrast samotnej HG. Jednoznačne z nej vyplývalo podriadenie svojho organizačného aparátu a členskej základne orgánom strany, pretože, ako sa ďalej v rezolúcii uvádza, „jedine HSLS môže udržať na Slovensku poriadok a rozvahu obyvateľstva, čo je i doteraz jej zásluhou“.⁵² Jej autor Jozef Závorský⁵³ nakoniec vyzval všetkých Slovákov „aby čakali na pokyny HSLS a bezpodmienečne sa nimi riadili.“⁵⁴ Touto rezolúciou, ako už viackrát pred tým, Hlinkova garda zásadne podporila proces politického osamostatňovania slovenského národa, ktorý bol v týchto dňoch už nezvratný. Samotná Praha na čele s Benešom si uvedomovala nevyhnutnosť riešenia slovenskej otázky. Za napätej situácie koncom septembra a začiatkom októbra definitívne dozrela myšlienka vytvorenia spravodlivejšieho usporiadania a mocenského pomeru odrážajúceho vzťahu slovenského národa k českému.⁵⁵ Po prerušení vyjednávaní HSLS s Prahou o koncepcii autonómie a ich následnom neobnovení po Mníchovskom diktáte⁵⁶ sa HSLS rozhodla situáciu riešiť radikálne. Na 6. októbra 1938 zvolala schôdzku výkonného výboru do Žiliny, na ktorej hodlala vyhlásiť autonómiu Slovenska i bez českého „dobrovzdania“.⁵⁷

Takisto ako na celom Slovensku vrelo to v týchto dňoch i v radoch trnavskej Hlinkovej gardy, ktorá očakávala veľký deň Slovenska

52 Tamže, s. 3.

53 Jozef Závorský dostal od výboru splnomocnenie a plný súhlas na podpísanie dokumentu, pretože z technických príčin už nemohol odísť z Bratislavy do Trnavy a zohnať podpisy členov výboru. Gardista, roč. 1, č. 6, 25. 2. 1939, s. 4.

54 Tamže, s. 4.

55 Bližšie ČARNOGURSKÝ, P.: *6. október 1938*, s. 78-130, VNUK, F.: c. d., s. 166-173.

56 Mníchovské rozhodnutie o oklieštení Československa, ktoré prijala česko-slovenská vláda 30. septembra 1938 akoby paralyzovalo českú politickú scénu a aj samotný Beneš neprejavoval ochotu obnoviť prerušené vyjednávanie s ľudovou stranou. Vnuk, F.: c. d., s. 169.

57 Tamže, s. 169, VNUK, F.: *Predhistória udalostí, ktorých Sidorove „Poznámky“ sú završením*. In: SIDOR, K.: *Takto vznikol Slovenský štát*. Bratislava 1991, s. 34 – 40, DEÁK, L.: *Slovensko v strednej Európe*. In: *Slovenská republika (1939 – 1945)*. Martin 2000, s. 9-11.

a i napriek zákazu zhromažďovania (koniec septembra bol časom mobilizácie), cítiac blízkosť prevratu, robila prípravy pre prípad ozbrojeného vystúpenia.⁵⁸ Na poslednej schôdzke 4. októbra, tesne pred Žilinskou poradou strany, vyhlásila novú rezolúciu, v podstate podobnú prvej, v ktorej však svoje požiadavky ešte zostrila a rozpracovala do desiatich bodov. V týchto žiadala HG Výkonný výbor HSĽS, aby tento s vládou ani s prezidentom vôbec nevyjednával, ale nanajvýš aby vyjednával len s predstaviteľmi českého národa. Rezolúcia mala význam i pre ďalšie smerovanie HG a garda v nej načrtla svoj vývoj po 6. októbri. Ako z nej vyplýva, autonómia bola pre gardu len medzistupienkom na ceste k úplnému osamostatneniu sa Slovenska. V ôsmom bode žiadala, „aby sa po prípadnom strokotaní vyjednávania s českým národom Slovensko stalo samostatným, neutrálnym štátom podľa vzoru iných malých štátov a s podobným zriadením“. Gardisti totiž počítali takmer s istotou s neúspechom vyjednávania a autonómiu považovali len za prvý krok, ktorý možno obísť – ak to nebude možné inak – i „revolučnou“ cestou: „Boli sme pripravení na každý prípad, našťastie nebolo treba použiť ostrejších prostriedkov v dňoch slovenského prevratu.“⁵⁹ Tento radikalizmus sa stal jej hlavnou devízou v „novom Slovensku“ a upevnil jej naviazanie na radikálny tábor strany ako nástroj pre presadzovanie jeho politickej moci. Vstupuje doň ako organizácia, ktorá, ako to už bolo spomenuté, napriek rezervovaným postojom umiernených ľudákov, stávala sa v priebehu jesene hlavným hýbateľom politického diania.⁶⁰ Na strane druhej však – ako sa to

---

58 Gardista, roč. 1, č. 6, 25. 2. 1939, s. 4.

59 Tamže, s. 4. Z vyjadrení J. Závarského medzi riadkami vyplýva, že Hlinkova garda vlastnila nejaké zbrane a bola pripravená i na ozbrojené prevzatie moci do rúk HSĽS.

60 Monopolné postavenie získala HG už krátko po autonómii, kedy nariadením slovenskej vlády zo dňa 28. októbra 1938 boli rozpustené všetky polovojskové a branné organizácie na území Slovenskej krajiny a „súčasne bola ustanovená za jedinú oprávnenú brannú organizáciu na území Slovenskej krajiny Hlinkova garda so sídlom Hlavného veliteľstva v Bratislave.“ Pozri ŠABA – pob. Trnava, f. OÚ v Trnave 1923 – 1944, 392 – 1938, 33885, 330/ adm. V tom čase plnila HG najmä funkciu akejsi predĺženej ruky národných výborov, v rámci ktorej si často osobovala právomoci, ktoré podľa zákona nepatrili do sféry jej pôsobnosti, čím si znepriatelila inštitúcie, ktoré tieto úlohy v minulosti vykonávali (najmä armádu, políciu a četníctvo). Pozri SUŠKO, L.: c. d., s. 189, VNUK, F.: *Mat' svoj štát...*, s. 199, Trnavské noviny, roč. 2, č. 2, 8. 1. 1939, s. 3.

vypuklo prejavilo najmä v prvej polovici roka 1940 – i kameňom sváru medzi umierneným a radikálnym prúdom HSLŠ. Najmä v židovskej otázke radikálne krídlo HG neváhalo skryte či otvorene vystúpiť voči – podľa nich – umiernenej politike strany voči židom. Napriek tomu však nemožno o HG hovoriť ako o organizácii čisto antižidovského charakteru. Pri skúmaní problematiky treba mať na pamäti existenciu viacerých rovín ako v HG, tak i v HSLŠ, i keď je pravdou, že po roku 1940 sa v garde i za výdatnej nemeckej pomoci otvorila cesta pre najradikálnejších židobijcov.⁶¹ Zároveň však treba mať na pamäti, že táto skupina bola v HG prakticky od jej začiatku, nasledujúc odkaz staršej Rodobraný. V radoch trnavskej HG bolo však organizovanej takisto množstvo inteligencie, ktorej sa priečilo radikálne a násilné riešenie židovskej otázky, k akému došlo v neskorších rokoch.

Autor:
Mgr. Peter SOKOLOVIČ
Oblúková 15
917 01 Trnava 1

Posudzovateľ:
Mgr. Miroslav MICHELA
Historický ústav SAV
Klemensova 19, 813 64 Bratislava

61 Okrem inteligencie taktiež množstvo radových členov vstupuje do gardy najmä s ideálmi národovectva a lokálpatriotizmu. Jedným z hlavných predstaviteľov tejto skupiny vo vnútri trnavskej gardy bol obľúbený trnavský advokát Dr. Vendel Šuran, miestny, ba istý čas i okresný veliteľ HG. Je isté, že jej predstavitelia neboli apriórne voči obmedzovaniu vplyvu židov na hospodársky život na Slovensku (tento trend bol v tomto období na Slovensku z veľkej časti všeobecne prijímaný), avšak nesúhlasili s brutálnym extrémizmom gardy. Dr. Šuran dokonca viackrát uvažoval (ako neskôr množstvo prevažne radových gardistov nesúhlasiacich s odvrátením sa praktickej politiky HG od pôvodných ideálov) o vystúpení z HG. Takisto v radoch HM nevládla jednoznačná averzia voči židom, dokonca počas ich prenasledovania činovníci Hlinkovej mládeže pomáhali ukrývať podľa vyjadrenia jej veliteľa H. Radványiho židovských chlapcov tak, že ich obliekli do uniforiem HM vediac, že tak budú v bezpečí.